

S. Sayısı : 52 ye ek

Gümrük ve Tekel eski Bakanı Suat Hayri Ürgüblü'nün savunması (3/15)

İstanbul, 2 Ekim 1946

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

17. IX. 1946 tarih 294/104 sayılı emirleriyle tarafıma 20. IX. 1946 tarihinde tebliğ buyurulan Beşler Komisyonunun 14. IX. 1946 tarih 3 - 15 esas, 1 karar numaralı raporuna karşı yazılı savunmamı arzeliyorum :

Hâdiseye bağlı düşünceler

A) Bundan evvel sunduğum dileklerde hâdiseler hakkında ne isnat edildiğini bilmeden arzettiğim idari ve hukuki mütalâaları tekrar etmiyeceğim.

B) Büyük Türk Milletinin tek ve gerçek mümessili olan Büyük Millet Meclisi huzurunda, bütün işlerimin hesabını vermeğe davet edilmek benim için bahtiyarlıktır. Bu vazifeyi gurur ve emniyetle yapacağım.

Tekrarına lüzum görmediğim bazı neşriyat ve tesirlerle, belli hâdiselerin millet ve memleket efkârında yarattığı endişe ve üzüntüler; aşağıda arzedeceğim kesin malûmatla aydınlandığı zaman ve bu hususta Yüce Meclis: Yalnız hak ve hakikati kendisine rehber eden tarihî varlığı ile şaşmaz vicdanî kanaatımı millete ilân ettiği gün tam emniyet ve inşirah doğacaktır.

Büyük Meclisin 2. II. 1942 tarihli 34 ncü toplantı zaptında :

Bakanların, millet vekillerinin sorumluluğu, suçların sirayeti, bu husustaki usul kaideleri, umumi efkâr, basın vesair çok mühim siyasi ve hukuki görüşmeler hâlâ üstün değeri ile bütün kuvvet ve tazeliğini muhafaza etmektedir.

C) Savunmamı arzederken, bazı memurların sorumluluk durumlarında duydukları derin kaygu ve belki de istikbal ve geçim endişesiyle teftiş heyetine vermiş oldukları intibamı edindiğim yanlış, başkalarına müteveccih hâtıra ve hafıza gibi sakat ve tehlikeli temellere dayanan ifadeleri üzerinde de durmuyarak herkesi kendi vicdaniyle başbaşa bırakacağım..

D) Beşler komisyonunu teşkil eden varlıkları yurt için fazilet, bilgi, ve karakter örneği olan sayın üyelerin raporunu okudum.

Rapor çok kısa bir hulâsa teşkil ettiğine göre verilen kısa süre içinde her noktayı gerektiği kadar aydınlatamazsa bunu yalnız elimdeki imkânsızlıkların tabii ağırlığına bağışlamalarını dilerim.

Bununla beraber, hem kanunlar hem de hâdiseler üzerindeki müdafaa ve izahlarımın beşler komisyonunu da kesin olarak tatmin edeceğini ve beni dinleyemeyen, yeni belgeler toplayamayan, işleri derinleştiremeyen bu komisyonun savunmamı bütün şümülü ile inceldikten sonra vicdan huzuru duyarak tekliflerime iltihak edeceklerini katiyen ümit etmekteyim. Buna imanım vardır.

E) Müfettişler, her türlü kati kanaat ve kanuni delillerden mahrum olan raporlarına bir kıymet izafe ettirmek gayretiyle her işde basit ve yakışıksız bir tertibi öne sürmüşlerdir. Bu tertip çeşitli himaye ve iltizamlar, arkadaşlık gayreti iddialarıdır. Bunları bütün imaları ile birlikte şiddetle neddedim.

Bütün Bakanlık hayatımda işleri zedeleyen, kanuni mevzuatı çiğneyen, idare ve Hazine zararları doğuran hiçbir himaye, iltizam ve arkadaşlık gayreti gütmemişimdir. Bilâkis ve müfettişlerin iddiaları aksine hareket etmişimdir. Bunlar hâdiselerin izahında kati delillerle sabit olmaktadır.

F) Tekel ve kibrit işletmesinin bütün işlerinde, bunların iktisadi birer müessese olduğunu daima gözetmiş ve hiç bir zaman kanuni

yetkilerini ortadan kaldıran, mevcut mevzuata rağmen her şeyi çiğneyerek :

(Her ne bahasına olursa olsun benim emrimi yapacaksınız) hedefini asla gütmemiş ve fakat çok yakın bir takip fikri ve sıkı bir mesai zihniyetiyle çalışmış, çalıştırmış ve hareket etmiştir.

Neticede çok iyi çalışmış, suiistimal, zarar, yolsuzluk olmamış ve bütçe müzakerelerindeki takdir ve taltiflerinizi asla tekzip etmiyecek olan tamamen müspet neticeler elde edilmiştir.

Bütün hâdiseleri tedvin buyurduğunuz kanunlara göre sıralamak lâzımdır. Söyle ki: katma bütçeli, müstakil hükmi şahsiyeti haiz Tekel Genel Müdürlüğü işlerini başa alarak müdafaa ettikten sonra, özel kanununa göre idare edilmiş olan Kıbrıt İşletmesine ait hâdiselerin savunmasına geçeceğim.

A - Tekel G. Müdürlüğüne ait işler

Müfettişler bu işleri teftiş ederlerken özel kanunlarındaki iktisadi ve ticari zihniyeti, hele mütedavil sermaye kanunlarıyla idare edildiğini ve yıllardır Büyük Meclisin tam ve kesin direktifine uygun olarak işlerinde ona bünye teşkil eden (Alım - İmal - Satım) gibi üç şaşmaz iktisadi ve ticari varlığın zaruretlerini tetkik ve iddialarında daimâ yabancı tutmuşlardır. Bu zihniyettir ki, Tekelin tabii bünyesi ve günlük alış - satış çalışmasıyla uymayınca yanlış istikamet kendiliğinden doğmuştur.

Şimdi teker teker işlere geçiyorum :

1. — Dinamit işi :

Teftiş heyeti bu konuda Fazıl İ. Verdi firmasına diğer bütün firmalar muvacehesinde mühim bir tercih sebebi teşkil ettiğini zannettiği B. A. C. C. tavsiyesi istihsal edilmesini bana atfederek mümtaz bir himaye ve iltizam gösterdiğimi iddia etmiştir.

Cevap : Böyle bir muamelenin suç olduğunu zannetmemekle beraber iddia gayri vâkidir. Bu firmaya tarafımdan veya Bakanlığın normal yollarından sapılarak herhangi bir tavsiye alınmış değildir. Bilgime göre bu tavsiyeyi firma kendi mesaisiyle ve gariptir ki, tamamen idaremez lehine istihsal etmiştir. Bununla beraber, sayet her firma büyük sıkıntı devremiz içinde dinamit için böyle bir tavsiyeyi istihsal yolunda

Bakanlığın yardımını isteseydi hepsine bilâtereddüt ve bütün gayretimizle bunu esirgemedik. Ozamanlarda dinamit tedarikinde tehlikeli ve heyecanlı günler yaşadığımızı ve bütün yurt faaliyetini aksatacak olan havzanın durması gibi bir tehlikeyi önlemek için ne musuliyetli tedbirlere giriştiğimizi ilgili Bakan arkadaşlar bilirler. Bu tehlike Ekonomi ve Dışişleri Bakanlıklarının müşterek işbirliği ve mezkûr mesaisiyle yenilmiştir. Dosyada mevcut Dış Bakanlığın 8 . I . 1945 tarih ve 16/397 sayılı yazısı bu yolda sarfedilen mesaiyi ve 50 tonluk dinamitin tayyare ile dahi getirilmesine çalışıldığını gösterir. Bundan başka bu yoldaki yazışmalar aynı endişe ve gayretlerin misalidir.

Her ne ise, acaba Fazı İ. Verdi firması himaye edilmiş ve bir tavsiyeden istifade etmiş midir?

Hayır. Firmanın satış teklifi o tarihte en ucuz bir teklif idi. Ve Bakanlık bunu 12 . I . 1945 tarihinde Genel Müdürlüğe intikâl ettirmekle iktifa etmiş bundan sonra ne takip ve ne de tekid etmiştir.

İdare de, bütün firmalara haber vermiştir. Ve bu arada bu firmaya şart ve vasıfları öğrenmesi için 12 . VII . 1945 tarihinde levazım şubesine müracaatını tebliğ etmiştir.

Bundan sonra bütün firmalar tekliflerini idareye vermişlerdir.

Bunlardan idarenin ihtiyaçlarını ötedenberi sağlıyan cihanşümül şöhreti haiz Emperyal Kemikal firması kısa zamanda, biraz daha yüksek fiyatla cif teslim edilmek şartıyla 250 ton teklifinde bulunmuş; bunun dışındaki firmalar ne müddet taahhüdüne girebilmişler, ne de cif teklif edebilmişlerdir. İdare de mevcut büyük endişe karşısında, diğer firmaların çok az farklı düşük fiyatlarını nazara almamış, Emperyal Kemikal'a 250 ton dinamiti sipariş etmiştir.

Bu arada, 1944 yılına ait ve yine bu firmanın taahhüt ettiği 250 tonluk parti büyük mesele yurda getirilmeğe başlanmıştır.

Bundan sonra ilk teklif yapanlardan Amerika'daki Dupon firması mümessili Nuri Aziz daha ucuz olan ilk teklifini Cif'e çevirmiş ve İdare bu hususta talimat almak için Bakanlığımıza müracaat etmiştir.

Dosyada mevcut nota göre, Bakanlık bu teklife aynen:

«1944 siparişinden 50 ton gelmiştir. 200 ton sevkedilmek üzeredir. İdare de Emperyal'a 250 ton bağlanmıştır. Yurdun yıllık ihtiyacı 500 ton olduğuna ve yıl içinde askeri fabrikalarımızdaki iki infilâk neticesi hâsıl olan tahribat da bertaraf edilip imalâta başlanmak üzere bulunulduğuna göre temin edilmiş bulunan yurt ihtiyacı karşısında yeni siparişe lüzum yoktur.» emrini vermiştir.

Nitekim bundan evvel de Bakanlık, Tekel Genel Müdürlüğüne yazdığı 17 . II . 1945 tarih ve 31724 sayılı yazısında hiçbir firma ve şahıs düşünmediğini ve yalnız yurt ihtiyacını temin emelini taşıdığını gösteren yazısında aynen:

«Emperyal Kemikal'a sipariş edilen 250 tondan başka diğer 250 tonun en müsait şartlarla teklif yapan ve en kısa müddette verebilecek firmaya siparişini» tavsiye etmiştir.

Bu hâdiseler arasında İdare arzettiğim siparişlerinden üç, dört ay sonra ve tahminen Temmuz ayında açık eksiltine ilân ederek elindeki müsaadeye müstenit bakiye 250 ton sipariş hakkını en ucuz ve Cif teklif yapmış olan Dupon Amerikan firmasına ihale etmiştir.

Çok şayanı dikkattir ki, bu firma aradan bir yıl geçtikten sonra siparişini ifa edemeyeceğini bildirmiş ve iptâl etmiştir.

Bütün muamele bu suretle ve resmî vesâikle sabit olduğu halde ve Fazıl İ. Verdi firmasına bir kilo sipariş dahi verilmediği müspet iken bu firmanın mümtaz bir himaye gördüğü neye müstenittir anlayamıyorum.

Firma istihsal ettiği tavsiyeden de aslâ faydalanamamıştır. Çünkü bu müsaade daha müsait, daha ucuz ve idarenin ve yurdun ihtiyacına daha uygun teklifler yapan firmalar lehine kullanılmıştır.

Bu muamelede İdareye isnat edilen yolsuzluklara cevap vermeyeceğim. Yalnız şahsi kanaatime göre iddia edilen 50 000 liralık zarar aslâ mevzuubahs değildir. Bu yukarda adı geçen İngiliz ve Amerikan firmalarının fiyat farkıdır. Halbuki Amerikan firması ucuz taahhüdünü yapmamıştır.

Netice: Bu işte Meclis soruşturmasına asla lüzum olmadığı kanatindeyim. O yolda karar ittihazını rica ederim.

2. Rize İyidere Kereste Fabrikası işi:

Müfettişlerin 300 000 liraya satın alınan bu fabrikadaki alım işinde iddia ettikleri yolsuzluklar katı rakkam ve değişmez hâdiselerle mükezzeptir. Raporla sıralanan isnatları teker teker cevapladığım zaman bu satınalmanın iftihar edilir muvaffak bir iş olduğu sabit olacaktır.

1. İdarenin yıllık 10 000 metre ihtiyacını bildiren menfi mütalâasını, bu ihtiyacı 18/20 bine yükselterek yazı değiştirtmişim.

C) İdarenin bu hususta 14 . IV . 1944 tarih ve 1490 sayılı yazısında ihtiyacı:

Tütün fabrikaları için	9 000
Müskirat » »	5 000
Çay sandıkları »	400
	<hr/>
	14 400

Metre mikâbı olarak bildirilmiş ve aynı tezkerenin bir fıkrasında normal zamanlar avdet edip nakil kolaylığı dönünce sandık iadeleri artar ve ihtiyacı 10 000 metre olabilir, denmiştir. İşte, müfettişlerin dayandıkları 10 000 metre budur.

İdare teknisyenlerle yaptığı çalışmalar sonunda yıllık fiili mubayaasının 12 000 metreye çıktığını, bir yıl sonra idare bünyesine katılacak olan Kibrit Fabrikasının ihtiyacını hesaba katmayı unuttuğunu, müstakbel inkişaf plânlarıyla ihracat politikasının nazara almadığını anlayınca tetkiksiz olarak servisten hazırlanıp nasılsa sevkedilen bu yazının hemen arkasından 12 . IV . 1944 tarih ve 215/D sayılı yazı ile hakikî durumu bildirilmiş ve 14 400 metrelik ihtiyaca ilâveten yukardaki hususiyetleri arz ederek fabrika almak zaruretini, fiyatın kendi tahminlerinden de düşük ve kârlı olduğunu yalnız tomruk teminine çalışmak gerektiğini açıklamıştır.

Satın alınan bu fabrikanın 1944 yılından sonra, bütçe ile sabit Tekel imalâtının devamlı artışı karşısında ve Sayın Bakanın memlekette yapılacak yeni tesisler ve müstakbel büyük rakamlarla, bütün dünyada satış şubeleri açılacağı hakkındaki resmî demeci ve iftihar edilir plânı ve bunu teyit eden yeni kabine programı muvacehesinde; bu fabrikanın kapasitesinin dahi tekel ihtiyacını karşılamıyacağı ilerde görülecektir. Nitekim her işte büyük başladığımız tahmin ettiğimiz halde devamlı inkişafımız aksini ispat etmiştir.

2. Fabrikanın tomruksuzluktan muattal kaldığını bildiren birinci rapora karşı istediğim şekilde rapor almak için mahalline ikinci bir heyet göndermişim.

C) Bir makine mühendisi tarafından verilen birinci rapor tesisat bakımından fabrikayı çok öven bir vesikadır. Şu cümlelere bakınız:

«Çok iyi bakılmış ve işlerken yıpranmamış bilâhare de bakımına ihtimam edildiği ve hiç bir yerinde pas ve aşınma bulunmadığı görülmüştür.» Yedek parçalar için de: «Bol bol kâfidir.» Daha aşağıda: «... hepsi de işler vaziyette olup yalnız bir kısmı daha iyi muhafaza edilmek üzere sökülmiş ve yağlanmış olduğu görülmüştür.»

Netice kısmında ise aynen: «Fabrikaya faal olduğu zamanlarda gayet iyi bakılmış olmakla beraber atalet devresinde de bu ihtimam elden bırakılmıyarak fabrikanın hüsnü muhafazasına çalışılmıştır. Ebniye kısmı istisna edilirse makineler ve madeni aksam oksidasyon ve korrozyon gibi zarar verici hâdiselerin vukuundan ve havai tesirattan kurtarılmış olup yeni ve tabii renklerini muhafaza etmektedir.

Fabrika sathi bir temizlik ve kontrolden sonra âzami on gün içinde faaliyete geçebilecek bir vaziyettedir.

Dikkat buyurulsun, bunlar 12 yıl muattal duran bir fabrika içindir. Raporun not kısmında, Rize'deki incelemede fabrikanın kâfi tomruk alamadığından durduğunu öğrendiğini yazmakta ve en sonunda:

«... civar ormanlardan tomruk temin edilemediği takdirde fabrikanın şimdi bulunduğu yerde çalışmasında imkân bulunamaz.» denmektedir. Tamamen müspet olan ve fakat ihtisas dışında olarak makine mühendisinin tomruk konusunda fabrikanın naklini teklif eder görünen bir mütalâayı ileri sürmesi karşısında yanlış ve zararlı bir karara gitmemek ve ileride büyük nakil masraflarına düşmemek düşüncesiyle en salim yol bu işte tetkikatı derinleştirmek ve bu noktayı bir ikaz telâkki etmek olmuştur. Esasen müfettişler dahi bugün benim işimde hakka ve hakikate vüsul için tetkikatın derinleştirilmesini teklif etmiyorlar mı?

İdare de yeniden bir makine ve bir orman mühendisini göndermiştir. Bunların tomruk konusunda verdikleri rapor ise şunu ifade etmiştir:

«Fabrika için kâfi tomruk civar ormanlarda mevcuttur. 10 - 15 yılda yapılacak kat'yata yeter, yalnız Rize ormanlarında 145 000, Trabzon ormanlarında 100 000 ve hususi ormanlarda 5.- 7. 000 olmak üzere fabrikaya civar ormanlarda ceman 252 000 metremikâbi tomruk mevcuttur.»

Bu raporlar birbirini tamamlayan iki vesikadır. Aşağıdaki üçüncü fıkraya cevap verirken tomruk vardır - yoktur dâvası esasen halledildiğine göre arzuma uygun rapor almak iddiası da kendiliğinden düşecektir.

3. Tarım Bakanının tomruk verilemeyeceği hakkındaki ikazını dinlemediğim.

C.) Çok sayın arkadaşım Hatipoğlu, herhalde Orman Genel Müdürlüğünün alâkalı servisinin eski bir tetkika dayanan mütalâasıyla Bakanlığımıza 26 . VI . 1944 tarih ve 57 - 37024 sayılı yazısını göndermiştir. Bunda:

Fabrika işletmesi için kanunî izin alınması, ormanların Devletleştirilmesi yolundaki faaliyetini mütaakıp bütün kereste fabrikalarının da Devletleştirileceği hakkındaki Bakanlık program ve prensip kararı, fabrikanın 1941 yılında kendilerine 115 000 liraya teklif edildiği ve hakiki değerinin 65 - 75.000 lira olduğu, bu müba-yaadandan sonra Rize'de veya nakledileceği yerde tomruk teslimini taahhüt edemeyecekleri ve idaremizin yıllık olarak bildikleri 18 - 20 000 metre ihtiyacımıza karşı zengin Bolu ormanlarından yılda 5 - 6 000 metre verebileceklerini bildirmiştir.

Kendisine imza için arzedilip bu fabrikanın satın alınması mevzuunda Tekele pazarlık salâhiyeti tanıyan 24 . VI . 1944 tarih 3 - 1089 sayılı Bakanlar Kurulu kararını da aramızda yapılan görüşme ve yazışmalardan sonra imza etmiştir. Bunda karşılıklı işbirliği zihniyetiyle fabrikanın faydalı bir şekilde işletilmesini düşündük ve kendisine civar ormanlardan teslimat için yeni tetkik yaptırmasını ve şayet imkân bulamazsa teklif ettiği veçhile Artvin ve Çoruh ormanlarından da tomruk almak maliyetimize uygun düşeceğinden bunu sağlamasını ve ileride kereste fabrikalarının Devletleştirilmesi hakkındaki kanuni teklifi Meclisce kabul edilip ve programı kanunlaşırca Rize Fabrikasının da bütün mallarımız millî emlakden madur bulunmasına göre - Orman İdaresine devri tabii bulunduğunu söyledim ve yazdım. Mütabık kaldık.

Bununla beraber, önemi azdır.

Sayın Bakan müşterek mesuliyet ve iş birliği duygusuyla elinden geleni arkadaşça yaptı. Ve fabrikanın başka yere nakline zaruret kalmadan bize 1944 yılı 10 ayında, 1945 yılı malî 7 ayında 11 500 metre mikâbî tomruk verdi. Satın aldığımız bu tomruklarla 17 ayda 6 747 metre mamûl kereste işledik.

Bundan sonra ve benim istifamı mütaakıp 1946 yılında aynı bakan ve kendisini son Ağustos ayında istihlâf eden yeni bakan müşterek hüsnüniyet ve her halde tabii ve teknik imkânları da düşünerek fabrikaya :

Artvin ormanlarından	2 000
Of »	2 000
Pazar »	3 000
Kuraysebe »	1 900
Giresun »	7 500
Diğer civar »	2 000
	—————
	19 400

metre mikâbî tahsis yapmışlardır. Bunların bedelleri ödenmiş, nakliyecilerle bağlantıları yapılmış ve mallar tesellüm edilip işlenmeğe de başlanmıştır. Bugüne kadar bu mallardan 1 800 metre işlenerek 1 000 metre mamûl kereste İstanbul'a gelmiş ve fabrikalara tevzi edilmiştir.

Kabinenin son programında ise ormanlarda yalnız istihsal ve koruma politikası esas tutulmuş fabrikasyon işinden vazgeçilmiştir.

Bu nokta bu suretle ve tomruk verilmesi işi fiilî vâkıa olarak müsbet şekilde tahakkuk edince; tezkere vesair muhaberat ve münakaşalar daima iyi ve doğru yolu arayıp bulmağa mâtuf mesai sayılmak gerekirken bunlara en basit tetkikleri bile yapmadan: İkazları kale almamak, tomruk yokken durmuş bir fabrikayı arkadaşlık gayreti güderek ve tezkere ve rapor değiştirerek satın almak mahiyetini izafe etmek cidden ıstırap veren bir insafsızlıktır.

4. — Fiyat bahsinde sahiplerinin Tarım Bakanlığına yaptıkları teklifler ve tomruksuzluktan yıllarca işlememesi üzerinde durmuyarak, makine mühendisi raporuna dayanarak satın alma kararı vermemi ve 300.000 liralık pazarlığı Akif Sadıkoğlu ile yapmamı ve bunu Genel Müdürlüğe empoze etmemi biraz da çirkin imalarla ileri sürmüşlerdir.

C. — Ciddi ve meydanda olan hakikatler bu iddialarm külliyyen âksinedir.

a) Müfettişler fabrikanın muhtelif tarihlerde ormana ve diğer müesseselere ne suretle satış teklifleri yapıldığını tamamen yazsalar ve hakikatleri gizlemeseydiler çok dürüst olurdu. Şöyle ki : Fabrika sahipleriyle orman idaresi arasında yıllarca devam eden ve adli büyük ihtilâflar haline giren anlaşmazlıklar sebebiyle tomruk alamadıklarından ve bunu takiben savaşın başlaması ve memleketin siyasi mukadderatının belli olmaması herkesi ürkütmüş ve bu arada bu fabrika sahipleri de işletemedikleri fabrikalarını ellerinden her ne bahasına olursa olsun çıkarmayı düşünmüşlerdir. Bu tarihte de orman idaresinden başka alıcı bulunamayacağı tabiidir. Mal sahipleri yalnız alât ve makineleri (hakiki değerinin üstün olduğu kaydiyle)

17 . 7 . 1940 da	140.000
17 . 9 . 1940 « tekiden	140.000
28 . 2 . 1941 de	115.000
29 . 8 . 1941 « tekiden	115.000

liraya Ormana teklif etmişlerdir. Demek ki 1941 de savaş tehlikeleri arttıkça hem fiyat düşürülmüş hem acele teklifler yapılmıştır.

Siyasi hâdiselerin yurt lehine inkişafı, piyasada emniyet ve fiyat artışları ve sair sebepler belirince mal sahipleri orman idaresine : 2 . 2 . 1942 tarih ve 47 sayılı yazılarında eski tekliflerini kâmilen iptal ettiklerini ve fabrikayı satmaktan kat'iyen vazgeçtiklerini bildirmişlerdir.

Sayanı dikkattir ki bu imkânlara güvenerek fabrika 2 . 2 . 1942 de askerî teşkilâta 300.000 liraya teklif edilmiş ve 24 . 8 . 1942 tarihinde de istighnalı bir ifadeyle Eti Bank'a da teklif yapılmıştır.

Demekki satış imkânları müşterilerle beraber çoğalmaktadır.

Ayrıca 1944 yılındayız. Harb tehlikesi yurttan uzaklaşmış, iktisadi faaliyet tam hızını almış fiyatlar âzami haddini bulmuş ve tedavüldeki para hacmimiz çok genişlemiştir.

Aynı mal sahipleri yine yalnız makineler için :

8 . II . 1944 de Bakanlığımıza fabrikayı 450 000 liraya, 25 . II . 1944 de beşinci ve son defa Ormana 400 000 liraya teklif etmişlerdir. Orman İdaresi teklifi pahalı bularak reddetmiş, İdaremiz ise inceleme konusu yapmıştır. Demekki Orman İdaresine son teklif 115 000 lira

değil 400 000 liradır. İki idare kararlarında serbesttirler. Müspet olan bu teklifler seyrinin müfettişler raporunda görülmemesi şayanı dikkattir.

b) Bu safha böylece tesbit edildikten sonra ve tomruksuzluk iddiası da tamamen çürütüldükten sonra makine mühendisinin raporuna dayanarak karar vaziyeti de yukarda verdiğim izahatla anlaşılınca hâdisede arkadaşlık gayreti güdülüp güdülmediğini anlamak ve fabrikanın müfettişlerin iddiası veçhile iktisadi bir şekilde işletilemediği konusu aydınlatılmak için bu mübayaanın malî ne netice verdiğini rakkamlarla tesbit etmek en makûl ve kesin yoldur.

Yukarda 17 ayda 6747 ve 4 ayda 1000 metre mikâbı mamul kereste işlendiğini arzetmiştim. Kendi zamanıma ait 6747 metre mikâbı mamul kereste: İdarenin hususi ince kereste ihtiyacındaki tedarik zorluğu, piyasanın müteamil 3/4 milimetre düşük vererek beher metrede 28/30 milimetre idare zararı, sandıkların kırılması, dayanma kabiliyetinin düşüklüğü gibi teknik hususlara asla temas etmiyerek yalnız piyasanın o günkü ve hâlâ bugün devam eden eşit mallardaki rayicine nazaran işlediğimiz 6747 metre mikâbı mamul kerestenin bir metresinin İstanbul'a nakliye dâhil umumi maliyeti 183,14 liraya baliğ olmuştur. Piyasanın rayici 230 lira olduğuna göre aradaki fark 47 liradır. Bu her metrede İdarenin sâfi kârını teşkil etmiş ve neticede tam: 303 750 - lira sâfi kâr sağlanmıştır. Demek ki fabrika 1,5 yıldan az bir zamanda iktisadi bir şekilde işletilmiş ve acemilik devri bile geçirilmeden hiçbir fabrikaya müyesser olmamış bir süre içinde ödenen bedel ve mukayyet sermaye kâmilten amorti edilmiştir.

1946 yılının 4 ayı zarfında işlenen 1 000 metre mamul kerestenin maliyeti 188 ve piyasa fiyatı eşit mallarda yine 230 olduğuna göre idare yeneden bugüne kadar 42 000 , lira gibi azımsanmıyacak ikinci bir sâfi kâr elde etmiştir. Bundan başka bu yıl yapılan 19 400 metre mikâbı geniş tahsis tamamen işleneceğine ve maliyet bu suretle ve günün iyi tedbirleriyle de düşeceğine nazaran yakın zamanda üçüncü ve daha muazzam sâfi kârlar hâsıl olacaktır.

Bu eserle daima övünürüm ve mesuliyetini şerefle taşımaya hazırım. Bunun şerefi memur

ve teknisyen arkadaşlarıma aittir.

C) 300 000 liraya pazarlığı yapmak ve bunu Genel Müdürlüğe empoze etmeğe gelince :

Yukarda bahsi geçen kararname pazarlık yetkisini vermekle beraber bunu bizzat yapmadım. Yapsaydım inkâra lüzum yoktu. Yalnız sahiplerine 450 000 liralık ve makineler için yaptıkları tekliflerini indirmek yolunda konuşma ve telkinler yaptım.

Pazarlığı tamamen İdareye bıraktığımı dosyada mevcut olması zaruri 7. IV. 1944 tarih 21384 sayılı tezkeremin göstermesi tabiidir. Bunda: «Kereste fabrikasına ihtiyacımız olup olmadığı meselesi ince bir tetkik konusu yapıldıktan sonra fiyat meselesine temas edilmiş ve şu fikirler İdareye telkin edilmiştir :

Bu vadide ormanla mevcut ve devam edegelen ihtilâflardan, fabrikanın muattal bulunmasından, Tarım Bakanlığının katî prensip kararı halinde beliren kereste fabrikalarını Devletleştirme plânından ve bunun ergeç neticesi olacak bir istimplâk ihtilâfından faydalanılması ve fiyat düşüklüğü teminine çalışılması bütün bunlara ilâveten listelerde dâhil olmıyan ve unutulmuş dinamo vesair alât ve yedek parçaların satış bedeline ithali ve gayrimenkullerin de kesin olarak bu bedele sokulmasını» tavsiye etmişim.

Yine aynı tezkerede: «Sahiplerinin 300 000 liraya satmaya yanaşacaklarını hissettiğimi ifade ve buna rağmen daha düşük bir bedel elde etmek için pazarlık tazyiki yapmalarını tavsiye etmişim.»

Bu tezkerenin sonunda ise, Genel Müdürlüğün son kararında tamamen serbest bırakmak düşüncesiyle aşağıdaki fıkrayı yazmışım:

«İşin malî, idari, iktisadi ve teknik cep-heleriyle esaslı bir surette tetkikini ve İdarenin bütün menfaatlerini sağlayacak bir neticeye bağlanmasını ve sonundan malûmat verilmesini rica ederim.» Bu sarîh emir karşısında İdare kanuni salâhiyetleriyle pazarlığını yapmış ve fabrikayı satın almıştır.

Bu noktada bu fabrikanın alınarak işletilmesi neticesinde çok müşkül durumda olan İyidere nahiyesinin 1000 vatandaşı geçime ve refaha kavuşmuş ve Sayın Rize Milletvekilleri beni def'atle tebrik ve takdir etmişlerdir. Gerktiği takdirde şahadetleri ve arzettiğim rakam ve hâdiseler karşısında Sayın Bakanın

lûtfedeceği izahat Yüce Kamutayın tam vicdan huzurunu temin edecektir.

Netice: Rize kereste fabrikasının satın alınmasında Meclis soruşturmasına hiçbir veçhile lüzum olmadığına karar verilmesini arz ve rica ederim.

3. Kahve işi:

Geniş neşriyat ve dedikodu mevzuu olan; aşağıda vereceğim izahatla yolsuzluk bulunmayan ve fakat müfettişlerin İdarenin birçok temiz erkânını benimle beraber şaibeli gösterdikleri bu muamelede isnat ettikleri suçlar şunlardır:

Alâkalı servisin yazılı talebine rağmen Andiryadis Anlaşmasını feshettirmiyerek icrasını emretmek, Tekel Hukuk Müşavirinin akdin idareyi ilzam edemeyeceği mütalâasına karşı Bakanlık müşavirinin aksi mütalâasıyla işi talile çalışmak, döviz verilemeyeceği hakkında İdarenin Ticaret Vekâletinden getirttiği yazıyı istifa gününe kadar saklamak, daha ucuz tekliflere rağmen Andiryadisın yerine getirebileceği şartlarla eksiltme tertip etmektir.

Cevap : Bütün bu iddialar baştan aşağı hılfâri hakikat ve şayanı dikkattir ki, bizzat dosya münderecatıyla ve cereyanı muamele ile mükezziptir. İsnadın ağırlığına ve terbiye hudutlarının dahi dışına çıkmasına mukabeleye tenezül etmiyerek hemen esasa geçeceğim. Şöyle ki:

Genel Müdürlüğün siparişlerini yapmakta tam serbesti kanunî hakkıdır, Bakanlığa intikal ettirilmez. Bakanlık Tekel servisi yalnız döviz, permi, takas, seyrüsefer müsaadesi gibi diğer bakanlıkları ilgilendiren hususlarda işleri takiple yardım eder.

1. Kahve siparişi Genel Müdürlük tarafından ve 24 . XII . 1945 tarihinde: 3, 4, 5 numaralı yeni sene Rio mahsulü ve gift çuvalda olmak, 31 500 dolarlık teminat 7 . I . 1946 tarihine kadar millî bir bankamızca teyid edilmek şartıyla tonu 350 dolara Andiryadisle Genel Müdür ve şube arasında tam mutabakatla bitirilmiş ve aynı gün Rio'ya telgraf çekilmiştir. Bu anlaşmayı Genel Müdür, Müdürler Encümenine getirmiş ve 27 . XII . 1945 tarihli toplantıda karar almıştır. Bu idarenin kanunî, mutlak hak ve salâhiyeti içinde Bakanlığa ait olmayan bir karardır. Bundan sonra yine idare daha ucuz

fiyat elde etmek düşüncesiyle Mustafa Lûtfi'ye yeni ve ucuz bir teklif yapmasını - Encümen kararından sonra - 9 . I . 1946 tarih ve 1999 sayılı yazısıyla bildiriyor ve bu tüccar 14 . I . 1946 da 321,5 dolarlık bir teklif getiriyor. Bu da idareye ait bir muameledir. İhtilâf bu noktadan başlar. Andiryadis akdin tamam olduğunu iddia etmekte, Mustafa Lûtfi işi almağa gayret etmektedir. Bu durumda, işi bana Ocak ayı sonlarında ve İstanbul'da arz ediyorlar.

Hukukî bir ihtilâf mevzuu olduğu için o sırada gümrük dâvaları için İstanbul'da bulunan Bakanlık ve idare hukuk müşavirlerince işin müştereken tetkikini emrediyorum. İhtilâf ediyorlar. İlmî kanaatım bugün dahi Bakanlık müşavirinin reyine mütemayil olduğu hâlde İdareyi muamelâtında tamamiyle serbest bırakıyorum ve aynen: Ne yaparsanız yapınız, idarenin menfaati neyi iltizam ediyorsa onu yapınız. Bu mevzuda İzmir'den dönecek olan Genel Müdürü bekleyiniz. Kendisiyle telefonla görüşünüz, oynu alınız diyorum. O kadar.

Alâkalı servisin bana yazılı hiçbir müracaatı yoktur, çünkü:

a) Servisler Bakanlıkla temas edemezler, yazışmazlar, Genel Müdürlük temas eder, yazışır.

b) İki hukukçu arasındaki ilmî kanaat ihtilâfî hâlâ devam etmektedir. Beni asla alâkadar etmemiştir ve etmez. Kaldı ki müfettiş kendi şahsî mütalâayı ilmiyesini nedense esirgemiş fakat her iki müşavirimizi de suçlandırmıştır.

2. Bundan sonra İzmir'den o günlerde İstanbul'a gelmiş olan Bakanlık tetkik ve murakabe Heyeti Başkanı Kenan Yalter'e bu işle meşgul olup arkadaşlarına yardım etmesini ve İdarenin menfaatine uygun ucuz fiyat teminine çalışmasını söyledim.

Bu işlere esaslı vukufu olan Yalter'in gayretiyle Andiryadis evvelâ 330, sonra 320 dolara inerek 6 . II . 1946 da teklifini İdareye yapmış. Bu arada Mustafa Lûtfü'den İdare kararları aleyhinde Başbakanlığa, Maliye Bakanlığına ve Bakanlığımıza bana şikâyet telgrafları geliyor. Hepsinin dosyada olması lâzımdır. Bu şikâyetler tarafımdan hususî bir ehemmiyetle ve şahsen tetkik ve hepsi Genel Müdürlüğe intikal ettirilmiş (30 . I . 1946 tarih 1522 sayılı telgraf ve ayrıca tekiidi), aynı

zamanda müştekiye de haber verilerek, İdareye müracaatı bildirilmiştir. (30 . I . 1946 ve 9 . II . 1946 tarihli telgraflar).

Bundan sonra İdareden gelen malûmat üzerine, Yüce Başkanlığa 12 . II . 1946 tarih ve 1814 sayılı, Maliye Bakanlığına yine 12 . II . 1946 tarih ve 1814 sayılı yazılarla şikâyet üzerine Genel Müdürlükten alınan uzun malûmat aynen bildirilmiş ve fakat yapılacak bir şey yoktur denmiyerek işe resmî ölçüde ehemmiyet verilerek aynen :

«Tekel Genel Müdürlüğünce verilen bu bilgiye rağmen Bakanlık, iki müfettişi keyfiyeti acele tetkika memur etmiştir; netice ayrıca arzedilecektir.» denmiştir.

Filhakika Bakanlık, Teftiş Heyeti Başkanlığına 12 . II . 1946 tarihinde verdiği emirle Bakanlık Başmüfettişlerinden Rüştü ile yanına alacağı bir müfettiş muavini tarafından kahve ve kola işi üzerinde çok acele tahkik mevzuu yapılmasını emretmiştir.

Teftiş Heyeti Başkanlığı bir an geçmeden emri aldığı gün 12 . II . 1946 tarih ve 182/7 tarihli emriyle Başmüfettiş Rüştü Erkuş ve Tahsin Yıldırım'ı Yüce Makam emirleri gereğince çok acele soruşturma yapmağa memur etmiştir. Ve bunlar derhal işe başlamışlardır. Bunlar her halde Andiryadis lehine olmayan resmî Devlet faaliyetleridir. Bu sarîh ve katî kanaat veren evrakın müfettişlerce görülmemiş olması bilmem nasıl ifade edilir.

3. Bundan başka döviz talebinin şimdilik isafına imkân bulunmadığını natik Ticaret Bakanlığı tezkeresini istifaya kadar muameleye koymamak iddiası da ancak garezkârlık ve kasitle ileri sürülebilecek bir isnattır, ve evrakla külliyyen mükezzaptır. Şöyle ki :

Ticaret Bakanlığının 25 . I . 1946 tarih ve 5/2226 sayılı tezkeresi, Bakanlığın (Aynı gün) 25 . I . 1946 tarih 1119 sayılı ve acele kayıtlı tezkeresiyle Genel Müdürlüğe gönderilmiştir.

Bu resmî muamele, tezkerenin saklanmadığını ispata kâfi olmakla beraber, Genel Müdürlük 8 . II . 1946 tarihli Müdürler Encümeni toplantısında bu emrimize istinatla akdin feshine ve eksiltme ilânına karar vermiştir. İlân ve eksiltme tertibi de ancak Genel Müdürlüğün salâhiyeti dâhilindedir; Bakanlık tertip etmez.

4. Yukarıdaki izahatla Bakanlığın; fiyatın tenzili, akdin feshi, döviz tahsis muamelesinde

daima idare lehine müspet, devamlı ve tehirsiz mesaisi bu suretle kesin olarak sabit olduktan sonra ancak Andiryadisın yerine getirebileceği şartlarla eksiltme ilânına gelince; bu da beni ilgilendirmemekle beraber külliyyen hilâfı vakidir. Şöye ki :

Açık eksiltme ilânını Müdürler Encümeni kararlaştırmıştır. (8 . II . 1946 tarihli karar). Fakat bu karar yalnız Andiryadis lehine değildir. Bilâkis Andiryadis, akdin tamam olduğunu iddiada devam etmektedir. Açık eksiltmeyi isteyen Mustafa Lûtfü'dür.

Andiryadis'in 6 . II . 1946 tarihli 320 dolarlık en ucuz teklifini aynı tarihte öğrenen Mustafa Lûtfü İdareye müracaatla eksiltme yapılmasını teklif etmiş ve fiyat tefavütleri sebebiyle İdare bu teklifi kabul etmiştir.

Bunun yalnız Andiryadis'i himaye eden bir tertip olması iddiası da yine kayıtlarla mükezzaptır. Çünkü : En ucuz teklif yapanlar Andiryadis, Lûtfü ve Muhtar firmalarıdır. Bunların yazılı tekliflerinde üçü de birbirine tamamen tetabuk eden şartlarla 3, 4, 5 numaralı yeni mahsul çift çuval Rio kahvesi teklif etmişler, aynen 60 000 lira teminat göstermişler ve çok şayanı dikkattir ki, üzerinde ehemmiyetle durulan malın sevk tarihine gelince, bunda dahi Şubat, Mart aylarında sevkedeceğimiz diye sarahatle ve tam mutabakat gösteren taahhüde girmişlerdir. Bu şartlar dışında, himayekâr tek bir hususi şart eksiltme ilânına dercedilmemiş ve ne gariptir ki, şikâyeti üzerine gerek benim tarafımdan gerek benden sonra tahkik edilen bu işde, kendisine pazarlıkla ve kahve darlığı sebebiyle eksiltme harici 1 000 ton sipariş verilen Mustafa Lûtfü bu malı ilân şartındaki müddet içinde getirebilmiş, taahhüdünü ifa etmiş ve malı teslim etmiştir. Demekki ortada yalnız Andiryadisın yerine getirebileceği şartlarla bir eksiltme tertibi iddiası hilâfı vaki ve asıl ve esastan ve mantıktan âridir.

Netice : Hâdisede gayrikanuni ve yurt ve idare zararına hiçbir şey yoktur. Himaye, iltizam ve çirkin dedikodular daima Bakanlığın kâpısının dışında kalmıştır.

Yüksek takdirinize arz ediyorum.

Not : Tekel Müdürlüğünü ilgilendiren işleri böylece arz ettikten sonra muvakkat Kibrit İşletmesinin işlerine geçiyorum.

B) Kibrit İşletmesine ait işler :

Hâdiseleri müdafaa etmeden evvel Tekelde olduğu gibi ve fakat daha mühim hukuki bir mahiyet arzeden; tedvin buyrulan kanuni mevzuatı arzı vazife bilmekteyim.

Yüce Meclis Kibrit Tekeline ait 4426 sayılı bir kanun tedvin etmiştir. İmtiyazlı Amerikan şirketi 1943 yılında Devletçe satın alınarak muvakkat bir Tekel işletmesinin kurulması tasarlanmış ve Yüce Meclise 20 . V . 1943 tarihinde sevk edilen kanun tasarısının 2 nci maddesinin bir fıkrasında aynen :

(Memurları hakkında memurun muhakemat, maaş ve teadül kanunları hükümleri tatbik olunmaz. Mezkûr idarenin muameleleri Muhassebi Umumiye ve Artırma, Eksiltme Kanunu hükümlerine tâbi olmaz.

Mallarına ika olunan zararlarda Devlet mallarına karşı işlenen suçlara ait hükümler cari olur ve ilâh....)

Hükmü teklif edilmiş ve muvakkat Encümen bu hükmü aynen kabul etmiş iken tasarının Meclisin 25 . V . 1943 tarihli 30 ncu oturumundaki açık görüşmesinde Sayın Komisyon Sözcüsü Şinasi Devrin'in vâkı teklifi üzerine Meclis bu hükmü büsbütün tevsi ederek ve muvakkat bir idare olması ve süresi sonuna kadar şirket zamanındaki aynı usullerin devamını temin etmek için, derpiş edilmeyen diğer çıkmış ve çıkacak kanunlarla bir takyid karşısında kalmamak düşüncesiyle aşağıdaki surette tedvin buyurmuştur :

(Muvakkat İdarenin bütün muamelelerinde ve istihdam edeceği memur ve müstahdemlere verilecek aylıkların tâyin ve tesbitinde kibrit ve çakmak inhisarını işletmiş olan şirket zamanında cari usul ve esasların tatbikına devam olunur. Mallarına ika olunan zararlarda Devlet mallarına karşı işlenen suçlara ait hükümler cari olur ve ilâh....)

Şu sarîh hüküm, mütaakıp 4556 sayılı kanunla 1945 malî yılı sonuna kadar temdit edildiğine nazaran karşımızda tam ve mutlak salâhiyetlerle İdare edilen hususi bir şirket var demektir. Bu Meclisin Tekel mevzuundaki, Alım - İmâl - Satış faaliyetindeki ticari zihniyetin ve ana iktisadi ve sinai kaideleri en ileri bir zihniyet ve sağlam esaslarla mülâhaza ettiğini kuvvetle tebarüz ettirir. İşaret etmeği

zait görüyorum ki, hukuki ve cezai mânada idare mallarına karşı da işlenmiş en ufak bir zarar vâki değildir. Muvakkat işletmenin 1945 malî yılı sonuna kadar temdidini teklif eden Hükümet tasarısının Gümrük ve İnhisarlar Komisyonunda yapılan müzakeresinde, emrettiği hususlara ait izahatı bütün rakamlarıyla ve uzun uzadıya tetkik eden sayın komisyon tutanağında aynen: (..... Bu muvakkat idare hemen tamamıyla Türk ellere geçmiş ve diğer İktisadi Devlet İşletmelerine örnek olacak bir intizam ve çalışma ile istihsal ve satış hacimlerini ve dolayısıyla Devlet Hazinesine temin ettiği varidatı önemli surette artırmış bulunmaktadır.

Umumi masraf ve maliyetlerde ekonomi yapılmış ve ilk madde tedarikindeki güçlüklerle rağmen takdire lâyük neticeler alınmıştır.

İdarenin ticari bir zihniyetle, iyiliği ve verimi denemiş usullerle işlemekte devamı encümenimizce dahi doğru ve yerinde görülerek kanun lâyihası Hükümetin teklifi veçhile aynen kabul ve tasvip edilmiştir.) cümlesi mevcuttur.

Bunu; Sayın komisyonun misli az takdirinden kendime bir hisse şeref ayırmak için değil, Meclisin ve komisyonların bu müesseselerin nasıl ve hangi zihniyetle çalışmalarını iltizam ettiğini gösteren ahenkli ve kati bir direktif olduğunu teyit için kaydediyorum.

Kamutayın tasvibine iktiran etmiş olan bu mazbataya göre çalışılmıştır ve neticeler bu takdirde işaretleri asla tekzip etmemiştir.

Hulâsa tedvin buyrulan kanuni esasa göre Devlet mallarına işlenen bir zarar mevzuubahis olmayınca işletmenin faaliyetini tanzim eden hususi kanunun 2 nci maddesindeki faaliyeti ve mutlak salâhiyet ve serbestiyi müfettişler talile mezun olabilirler mi?

Aşağıdaki bütün işlerde : İdarenin menfaati göyle yapmak iken, böyle almak iken, fazla stok varken yolunda idari ve teknik bütün hususlara müdahale etmek ve bu teklifleri 3 aylık mücerret teftiş vesilesinin verebildiği sathî bilginin sakat ölçü ve kararlarına istinat ettirmek Meclise bahşolunan salâhiyetle nasıl telif edilebilir?

Bu mevzuu bir prensip işi olduğu için ve Meclis haklarına müdahale telâkki ettiğimden ve bütün kibrite ait raporda muayyen işler hakkındaki tetkikatın kanunen iptalini intaç edeceğinden ehemmiyetle takdirinize arz ediyorum.

Bununla beraber, Yüce Meclisin her mev-

(S. Sayısı : 52 ye ek)

(S. Sayısı : 52 ye ek)

rın tekliflerini nazara almamağı ve ilâveten Yunan heyeti ile temas edilmemesini suç sayıyor. İki iddianın telifi imkânsızdır.

Kaldı ki, ne diğer firmalardan herhangi biri, ne de Yunan heyeti tekliften ve temastan menedilmemiş ve kesin vâkıa olarak da idarede mevcut 8 kuruluşluk Türk - Ellas Firmasının teklifi fevkinde aslâ bir teklif yapmamışlardır.

Bundan başka Türk - Ellas ile 8 kuruluşluk satış işini suç gören müfettiş 1,5 milyonluk zarar hesabını şayanı dikkattir ki bu 8 kuruluşluk beğenmediği satış çalışmasına istinat ettirmektedir. Evvelâ bu noktaları arz ederim.

Esasa gelince:

1. İdarenin doğruca Yunanistan'a satış yapması.

C. — Buna muhtelif sebeplerle imkân mutasavver değildi. O tarihleri unutupca hâdiseler kolay yazılıyor. Yunanistanın iç durumu tam bir kargaşalık ve mütemadi ihtilâf ve isyanlar içindeydi Memleketimizle ne ticari anlaşmalar ne de münakale işleri temin edilmişti. Tek mal ne satılmış ne de alınabilmişti. Muayyen ve her türlü tehlikelelere göğüs geren bazı Rum ve Yunanlı tüccarlar balıkçı motörleriyle iş yapmağa uğraşıyorlardı. Kaldı ki, Yunanistan'da Kibrit tekell maddesi olmadığından, tek bir fabrikaları dahi olmayıp ithalâtla temin edildiğinden darlık sebebiyle tam bir karaborsa malı olmuş, gayrimuayyen ve kimsenin hâkim olamadığı, bilemediği temevvüçlerle satılmağa başlanmıştı.

Bundan başka Yunanistan'ın kibrit isteyip istemediğini ve fiyatlarını da bilmiyorduk. İşte bu vaziyetler karşısında: İdare büyük kıymet ifade eden bir stokunu bizzat tehlikeli bir seyahate sevkedemez ve hele dost memlekette Karaborsaya mal süremezdi. Mal satışı imkânlarına ise Türk - Ellas'ın teklifi ile muttali olduğu ve işi ilk getiren ve idarenin gözünü açın bu firma ile görüşmelere başladı, satışı tahakkuk ettirmek için elinden geleni yaptı.

2. Bir tek firmayı tavsit ve başka teklifleri reddederek, Yunan Heyetiyle de teması menetmek.

C) Bütün bunlar vakıalar aksinedir. Çünkü yalnız İdareye değil, Bakanlığa dahi doğruca yapılmış olan bütün teklifler hiçbir mütalâa dermeyan edilmeden İdareye intikâl ettiril-

miş, İdare bunlarla görüşmüş, aynı tarihte daha yüksek teklif yapan Türk - Ellas firmasının teklifi muvacehesinde tabiatıyla red cevabı vermiştir. Başka türlü hareket mucibi mesuliyet olurdu. 8 kuruluşun civarında dahi tek bir teklif ne vârit, ne de vâkı olmuştur. Bütün teklifler dosyasındadır.

Yunan Heyeti işine gelince; bu heyet İstanbul'da Kibrit İşletmesiyle ve Tekel Genel Müdürlüğü ile temasa geçmiştir. Fakat ortada sekiz kuruluşluk teklif varken ve akibeti ve imkân derecesi üzerinde Dışişleri Bakanlığımız ve Atina Büyük Elçiliğimiz ve konsolosluğumuz nezdindeki teşebbüslerin neticesi alınmadan Yunan Heyetinin de, diğer firmalar gibi müphem ve sarih surette fiyatlarımızı yüksek bulan teklifi kabul edilmemiştir.

Nitekim Bakanlık Dışişleri Bakanlığına 13 . VII . 1945 tarihli 37413 sayılı yazısıyla bu hususları bildirmiş, İdare Bakanlığa 4 . VI . 1945 ve 5 . VI . 1945 tarihlerinde Yunan Heyetiyle yaptığı temaslara arz etmiş, Dışişleri Bakanlığı da 19/20 . VII . 1945 tarihinde:

Yunanlıların, İhisarlar İdaremizin Türkiye'deki perakende kibrit fiyatlarından dahi kibrit almak istemediklerini ve bu ihtiyaçlarını Unrra'dan temin edeceklerini söylediklerini bildirmiştir.

Bu durum karşısında dahi adı geçen Fehmi Ateş'in asla himaye edilmediğini müsbit 8 . VIII . 1945 tarih ve 38112 sayılı Bakanlığın Kibrit idaresine yazdığı tezkereyi arz ederim. Bunda Fehmi Ateş'in Yunanistan'a kibrit satmak hakkının kendisine verildiğini mübeyyin vesika talebine karşı aynen şöyle cevap verilmiştir :

«Fehmi Ateş firmasına, gerek Yunanistan'a ve gerek başka bir memlekete doğrudan doğruya İdarenizce veya başka bir firma vasıtasıyla kibrit ihraçta engel teşkil etmeyecek mahiyette olmak şartıyla ve muvafıksa anlaşma müddeti uzatılarak, gerekiyorsa kısa vâdeli yeni bir anlaşma yapılarak hükümleri dairesinde bir vesika verilebilir. Teminatı irat kaydı bakımından anlaşma hükümlerine göre muamele yapılması, yabancı memleketlere kibrit ihracı için İdarenizce de teşebbüse geçilmesi ve işin safhalariyle sonuçlarından Bakanlığa malûmat verilmesi» emredilmiştir.

Bundan sonra dosya idare ve Bakanlığın bu işi tahakkuk ettirmek için sarfettiği büyük emekleri ve her yere, her teşkilâta baş vurduğunu gösteren tezkereleriyle doludur.

Demekki himaye yoktur. İhmal yoktur. Hem tüccar vasıtasıyla, hem en iyi fiyatlarla, hem de imkânlar belirdikçe ve iş üzerinde bilgi toplandıkça bizzat ve doğrudan doğruya idare marifetiyle satış yapmak gayretleri sıkı sıkıya tahrik ve takip edilmiştir.

3. — Bu arada iki firmayı fuzuli gayretlerle ulaştırmağa gitmek ve işi kaçırmak iddiasına gelince :

Cevap : Bu, evvelki iddialardan da gürük bir vehimden ibarettir. Çünkü İdare temaslarını hiç bir taraftan kesmemekle beraber 8 kuruşluk yüksek teklifini muhafaza eden ve 6,5 kuruşla Yunanistan'a fiili teklif yaparak peşini orada takip eden iki Türk firmasının müfrit mesaisini birleştirmeye ve bu yoldan da işi tahakkuk safhasına ulaştırmağı düşünmüştür ve netekim bu mesai birleştirme düşüncesinde de tamamen muvaffak olmuştur. Fakat :

Uzun müddet Yunanistan'a yüksek fiyatla mal satabileceğimiz hakkındaki tüccar vatandaşların İdareye aşıladıkları rüya hakikatle erimiştir. Biz diğer dış satışlarımızda olduğu gibi bu işde de maliyetlerimizin yüksekliği faciası karşısında imişiz. Çünkü :

Yunanistan'daki Başkonsolosluğumuz 8 . I . 1946 tarih ve 21/5 sayılı mufassal ve bilgili cevabında aynen :

«... Tekel İdaresi tarafından da iştirak edilen eksiltmede tarafımızdan beher kutu için fob İstanbul teklif edilen 16 drahmi 70 santim fiyata karşı eksiltmeyi kazanan Portekizliler tarafından sif olarak 6 Drahmi 75 santim teklif ve mübayaa bedeli üzerinden % 5 tevkifatı dahi üzerlerine aldıkları ve bilâhare bir İsveç firması tarafından da fob 3 Drahmi teklif edildiği» bildirilmiştir.

Bunu teyiden Dışişleri Bakanlığımız da, benim istifamdan sonra dahi arkası bırakılmıyan bu işde Bakanlığa gönderdiği 19 . II . 1946 tarihli 106/35852 sayılı yazısında :

«Yunan Hariciye Nezaretinden Atina Büyükelçiliğimize gönderilen notaya aften: Yunanlıların kibrit satışı için daha müsait teklifler aldıklarını, tekliflerimizi maalesef nazarı itibara bile almadıklarını, kibrit satışları mü-

nakasa ile olduğundan neticenin evvelden bilinmesine imkân bulunmadığını» bildirmiştir. Yunanistan müfettişlerin tesbiti ve hile Unrra'dan da parasız büyük parti kibrit almıştır. Bu vakialar şu hakikatleri meydana koyar :

Yunanistan'da kibrit Maliye Nezareti tarafından açılan münakasa ile yapıldığına göre burada, Fehmi Ateş veya sair herhangi birinin himayesi hiçbir kıymet ifade edemez. İdare dahi doğrudan doğruya teklif yapsa münakasaya en iyi şartlar ve en ucuz tekliflerle girmedeği takdirde bir şey yapamaz.

Netice : Hem tüccarla, hem idarece; hem siyasi yollarla, hülâsa her çare ve tedbire başvurularak bu satışın tahakkukuna çalışılmış ve fakat bugün meydana olan ve resmî kuyudata, muhaberata müstenit bulunan maddi vakialar karşısında iş yapılamamıştır. Hâdiselerde en ufak bir yolsuzluk vesaire yoktur. Meclis soruşturmasına hiçbir ve hile lüzum olmadığı kanaatindeyim. Bu yolda karar verilmesini istirham ederim.

7. Tomruk işi :

Müfettişlerin büyük ehemmiyetle ve çirkin imalarla, hâdiseyi bir skandal halinde tavsife gayret sarfeden cümleleriyle ortaya attıkları bu iş baştanışağı takdir edilecek bir iştir. Hâdiselerde bunu teyit etmişlerdir. Bununla beraber, bu noktada hususi kanundaki salâhiyete müfettişlerin tam tecavüzünü de işarete mecburum. Çünkü : ihtiyacın tesbiti, tek veya çift mütaahhide vermek ve mümasil tedbirler kanununun 2 nci maddesinde işletmenin salâhiyettar olduğu muamelelerden maduttur. Başkaları takdir ve tavsiye edemezler. Sekiz fıkrada tesbit ettikleri yolsuzlukları teker teker cevaplamakta fayda vardır. Müfettişlerin raporundaki bana atfedilen mesuliyetleri şu suretle sıraladıkları görülüyor :

1) Fabrikanın 1945 yılı ihtiyacını yüksek tutmak :

C. — Yurdun yıllık kibrit satışı 60 bin sandığa yükselmiş, İrak'a 6 bin sandıklık satış sağlanmış ve diğer memleketlere satış faaliyetine geçilmişti.

Yalnız bitmiş olan 1945 yılının yıllık imalatında ne kadar tomruk sarfedildiğini tesbit edersek ihtiyacının fazla veya eksik tutuldu-

ğunu anlamak kolaylaşır.

1945 yılı 12 ayında 61 349 sandık imalat yapılmış bunun için 18 017 metre mikâbı tomruk sarfedilmemiştir.

(Dikkat : Bu miktara birkaç aylık ihtiyat yurt istok payı, bir kaza, yangın, zelzele ihracat hesabı dâhil değildir.)

Kaldi ki, hakikî ihtiyacı Bakanın bir teknisyen gibi bilmesi vârit değildir. Nitekim işletme haiz olduğu salâhiyetle, bakanlığa yazdığı 3 . II . 1945 tarih ve 250/54 sayılı ve diğer yazılarında yıllık ihtiyacını 20 - 22 bin metre olarak bildirmiştir. Doğradur. Müfettişin bilgi ve salâhiyetinin fevkinde bir iştir. Bugün ise fabrika tomruk darlığını ve müşkülâtını yenmek için geceli gündüzlü çalışmaktadır.

2) İdarenin menfaati birkaç mütaahhide vermek iken tek mütaahhide vermek:

C.) Bunu tavsiyeye salâhiyetleri olmamakla beraber, vaziyet bilâkis aksinedir. Çünkü İdare ile Bakanlık arasında cereyan eden muhaberat neticesinde böyle bir vaziyetin açık ve kat'î mahzurları şu suretle tesbit edilmiştir: Müteaddit firmaların en müsait ve kârlı revirlere gitmesi ve tomruk sahasında daimî niza, mahdut olan köylü ve köylü vesaitinde derin güçlüklerle uğranılması, aynı zamanda mal getirildiği zaman - eski senelerde olduğu gibi, kayden sabittir - tek iskeleden tahmil - tahliye zorluğu ve teehhürü sebebiyle motörlere istalya ödenmesi mecburiyeti, fabrikada teslim ve tesellümde malların karışması ve kontrolün güçlükleri, muayenenin selâmetinin münselip olması ve bilhassa herbiri dilekçesinde kamyon, avans ve çeşitli kolaylıklar istediklerine göre bunların tatmin edilmesinin gayrimümkün bulunması ve daha birçok sebepler tek mütaahhide vermenin işletmenin menfaatına mutabık olduğunu cereyanı hal ve misallerle ispat etmiştir. (Bu hususta işletmenin 28 . II . 1945 tarihli 442 sayılı yazı ve diğer yazıları).

3. İşin icap ve menfaati tomrukları doğruca ormandan almak iken ve nakliye mütaahhitliği yapmak faydalı iken mütaahhide vermek.

C.) İşde müfettişlerin dünkü ve bugünkü realiteleri nazara almıyarak masa başında yaptıkları kuru bir iddia.

İşletmeye intikal ettirdiğimiz Tarım Bakanlığının dosyada mevcut 12 . III . 1945 tarih ve 19517/A - 10 sayılı yazısında kibrit ihtiyacımız

için nerelerden ne miktar tomruk tahsis ettiği yazılıdır. Bu listeye bir defa atfınazar edilirse görülecek manzara şudur:

10 muhtelif orman mıntakasında dağbaşında, şosedde, çay ve nehir kenarında, ağzlarında, muhtelif istasyonlarda, muhtelif depolarda, muhtelif miktarlarda olmak üzere mal verilmektedir. Bunları bugün mütaahhitlerin köylülerin biplerce vasıtasından istifade ederek nakletmeleri karşısında bizim oralarda memur kulânarak, bunlara yer, ikametgâh yaparak, kontrollsüz ve astarı yüzünden pahaliya geleceği muhakkak bir sistemle temine çalışmamız tamamen mânâsız bir tedbir olur. Acaba bu tedbire de başvurulmamış mıdır?

Bu taahhütten ve benim istifamdan sonra ve müfettişlerin mucibi musuliyet gördükleri bu hal dolayısıyla 20 yüksek maaşlı itimat edilir memur bu işle tazvif edilmiş ve ormanın kibrit fabrikasına tahsis ettiği tomrukları sevke çalışmışlardır. Netice: Ben istifa ettikten sonra 20 . IX . 1946 akşamına kadar fabrikaya ancak ve ancak 438 metre mikâbı mal getirilmiştir. Halbuki aylık ihtiyaç 1200/1400 metre olduğuna göre bu tarihe kadar tam 9500 metre mikâbı mal getirilmek icabediyordu. Şayet 1945 yılında bağlandığımız 20 bin metre mikâbı maldan 18 bin metre mal alınmamış ve getirilip fabrikaya istif edilmemiş olsaydı fabrika çoktan durmuştu. Bugün fabrikada (Ağustos 1946 nihayeti) eski taahhütten bırakılmış ancak 1029 metremikâbı mal vardır ki, önümüzdeki müşkül fırtınalı kış aylarında endişeli durum tabiidir ve ancak yine eskiden bırakılmış olan mamul 27 bin sandık kibritle işin idaresi mümkündür. Bu çetin durumun yenilenmesini can ve gönülden dilerim. İş tetkik eden müfettişin bu kadar ince ve zor bir işe, ağır mesuliyetlerini de biran taşımadıklarına göre nüfuz edebileceklerine gerçekten ihtimal yoktur. Kaldi ki, İdare gazetelere verdiği ilânlarla mütaahhitlerden 50 metremikâba kadar mal alacağını ilân etmiş ve her getirenden de almağa başlamıştır.

4. Orman Genel Müdürlüğünden evvelden fiyat alıp daha uygun fiyat temin edememekle ihale mesnetsiz kalmış.

C) İddiadan açıkça bir şey anlaşılamıyor ve bir suç da görülemiyorsa da buna karşı ve-

rilecek cevabım çok kısadır. Taahhüdü muayyen zamanda ve vaktinde bağlamam lâzımdır ki bütün yaz nakliyat emniyetle ve bolbol yapılınsın, kışın Ağustosböceği gibi aç kalmasın. Bu sebeple Ormanla vaktinde temas geçilir, mütaahhitler aranır ve iş bağlanır.

Orman İdaresi muhtelif revirlerden tam hesaplarını ve fiyatlarını alamadığından kati bir şey bildiremez, mâzurdur. Nitekim 12 . III . 1945 tarihli aynı yazısında: Bağlı listede bildirildiği fiyatların kati olmadığını, ilerde daima değişebileceğini ve az veya çok olacağını bildirmiştir. Bununla beraber, bütün alâkalılar bizim kadar, daima ormanla temastadırlar ve aşağı yukarı vasatî fiyatları bilirler ve teklifleri tetkik edilirse, dosyadaki orman listesindeki fiyata nakliye ve muayyen ticari kâr ilâve edilince ormanın vasatî fiyatlarını bildikleri açıkça ve katiyen anlaşılmaktadır. Bu fıkra işe hiç nüfuz edemediklerini bir daha teyid etmektedir.

5 ve 6 -

— Rakipleri ekarte etmek için ihaleyi acele yapmak,

— En müsait teklif Hüsnü Ulus'un teklifi olmadığı halde ona vermek ve daha müsait teklifi idareye geç intikal ettirmek.

C.) Müfettişlerin bu iki fıkradaki iddiaları birbirine sıkı sıkıya bağlı olduklarından, lüzumsuz tafsilâtı tekrardan içtinap ederek ikisine bir arada cevap vereceğim.

1945 yılı fabrika ihtiyacı ve yapılan teklifler vekâletçe işletmenin 3 . II . 1945 tarih ve 250/54 sayılı 1 cetvel ve 11 teklifle gönderilmiş ve bunda mucip sebepleriyle mevcut firmalardan itimat edilen Hüsnü Ulus, Tomkal şirketi, Aliş Engin, Osman Dardağan, Zihni Işık firmalarına verilmesini tavsiye etmiş bunlardan ucuz teklif yapanları, bu muazzam ve çok müşkül işi yapmağa ehliyetleri ve teşkilâtları, malî iktidarları olmadığından kabul etmediğini açıkça bildirmiştir.

Bakanlık buna karşı 8 . II . 1945 tarih ve 31734 sayılı yazısıyla cevap vermiş ve teklifleri iade ederek: Diğer firmaların taahhütlerini yerine getiremeyeceklerini nereden anladıkları, işletmenin mübayaa şartlarıyla, teknik şartlar ve vasıfların firmalareca bilinip bilinmediği, teminat işinin ne suretle sağlandığı, teklif ettikleri beş firmanın tercih sebebinin ne olduğu ve bunlara hangi mantiki sebeplerle tevziler yapıla-

bileceği, kamyon ve istalya tediyesinin ne suretle emniyet altına alındığı bildirilmiş ve işin büyük ehemmiyeti ve fabrikanın selâmeti bakımından derin ve esaslı bir tetkik yaparak işletmeye ait olan bu işde en iyi kararın alınması bildirilmiştir.

Bunun üzerine işletme bu 11 firmaya birer mektup yazarak, muayyen müddet içinde âzami şartlarını, gönderilen teknik satınalma şartnamesini tetkik ederek gizli ve yazılı teklif yapmalarını tebliğ etmiştir. Buna karşı 7 firma işe ciddiyetle sarılmış ve yazılı tekliflerini yapmışlardır. Bu husustaki muamelâtı İşletme Bakanlığa 28 . II . 1945 tarih ve 442 sayılı yazısıyla tafsilâtıyla bildirmiştir. Dosyada mevcut olan bu teklifler arasında her türlü şartlarla ve fiyatlarla en iyi ve en ucuz teklifler Hüsnü Ulus'a ait tekliftir ve kendisiyle İşletme arasında 2.III. 1945 tarihinde mukavele İstanbul'da yapılmıştır.

Bunun sonra, yani mukavelelenin akdinden sonra 7 firma arasında evvelâ en yüksek teklif yapmış olan Tonkal Şirketi 3 . III . 1945 de ve yine Hüsnü Ulus'tan pahalı teklif yapmış olan bilyekâle Kâmi Nazım Dılman 6 . III . 1945 de bir iki lira noksanıyla teklif yapmışlar, bu teklifler nazara alınmamak zaruri ve mantiki iken bakanlık bunları asla geciktirmiyerek aynı gün 3 . III . 1945 tarih ve 32943 sayılı yazısıyla gereği yapılmak üzere İşletmeye göndermiş ve İşletme bu prinalara mütaahhitle mukavele yapılarak İşletme ihtiyacının temin edildiğini tebliğ etmiştir. Binaenaleyh, elde tutulmuş, muameleye konmamış tek dilekçe yoktur. İşletmeye gönderilmiş, cevapları verilmiştir.

7) Mütaahhit defaatla mukaveleye riayetsizlik gösterdiği halde, bağlantıyı feshe gitmemek.

C. — Bu da tamamen hilâfı vâkidir. Çünkü mütaahhitle mukavele yapıldıktan sonra Bakanlık daima mütaahhidin teslimatını gönderilen cetvellerden takip etmiş ve hattâ dosyada mevcut telefon notlarında görüleceği gibi sık sık teslimatı sormuş, tesbit etmiş ve her zaman mütaahhidin tazyikini ve fazla teslimata sevk edilmesini tebliğ etmiştir. Teslimattan başka hususlarda mukaveleye riayetsizlik bir zaman müşahede bile edilmemiş ve Bakanlık 6 . VI . 1945 tarihinde mütaahhidin mukaveleye nazaran teslimini taahhüt ettiği 4000 metre

mikâba karşı ancak 1000 metre kadar teslimatta bulunduğunu görür görmez 36381 numaralı telgrafla aynen şu emri vermiştir:

Gerek Tonkal Şirketi, gerek Hüsnü Ulus firması gösterilen bütün kolaylıklara ve yapılan yardımlara rağmen mukaveleleri mucibince tomruk taahhütlerini yerine getirmemişler ve noksan teslimatta bulunmuşlardır. Bu yüzden fabrikada hiç tomruk stok edilmediği ve mevcutlarda tükendiği gibi imalât da tehlikeye düşmüştür. Tomkal şirketi teslimat bakiyesini ve Hüsnü Ulus firması Haziran 1945 sonuna kadar vermediği taahhüt ettiği miktarı bu ay sonuna kadar tamamen teslim etmedikleri takdirde ikinci bir ihtara hacet kalmaksızın teminatlarının irat kayıt ve mukavelelerinin feshedileceğinin her iki mütaahhide resmen tebliği ve sonucundan malûmat verilmesini ehemmiyetle.

Ürgüblü

Bakanlık bundan evvel de 16 . V . 1945 tarihli 35603 sayılı yazısıyla tomruk teslimatına en yakın bir ilgi göstermiştir.

Fakat dosyada mevcut orman idaresinin 20 . III . 1945 tarihli 21727 sayılı yazısından mütaahhide tomruk tahsisinde geç kaldığı anlaşılmakta, buna karşı Bakanlığın 23 . III . 1945 tarihli 33660 sayılı cevabında âzami gayret sarfedilmesini tavsiye ettiği görülmektedir.

Bundan sonra kibrit işletmesi 7 . VI . 1945 tarihinde telgraf emrimizi mütaahhide tebliğ etmiş ve fakat mütaahhide Orman idaresinin tahsis muamelesini 2 . VI . 1945 tarihinde tekemmül ettirdiğini ve vaziyetin doğurduğu mücbir sebebi 12 . VI . 1945 tarih ve 415/1183 sayılı yazısıyla Bakanlığa bildirilmiştir.

Buna karşı Bakanlık 16 . VI . 1945 tarih ve 36632 sayılı emrinde çok kati bir lisanla mütaahhidin taahhüdünü ifaya ciddi surette daveti bildirilmiştir.

Bundan sonra âzami gayret sarfedildiği ve geniş ölçüde mal geldiği görülmektedir. Arada mütaahhit, fazla mal getirdiğinden, çok darda olduğunu beyan ile avans için müteaddit müracaatlar yapmışsa da bunlar ret edilmiş ve dosyada mevcut olan teslimat cetveli altında aynen : (Avans yok. 22 . VIII . 1945 Bakan : Ürgüblü) notumu müfettişlerin almadıkları şayan dikkattir.

Yine teslimat işi ciddiyetle ele alınmış ve

işletmeye 22 . VIII . 1945 tarih ve 38543 sayılı emir verilerek işletmenin ehemmiyetle dikkati çekilmiştir.

Buna karşı mütaahhidin teminat veren 8 . X . 1945 tarihli telgrafı, Bartın deresinin kapanması hâdisesi üzerine Ekonomi Bakanlığının da yardımını gösteren 10 . X . 1945 tarihli 8794/5 sayılı yazısı dosyada mevcuttur. En yakın fikir takibine delâlet etmektedir.

Bakanlıkça 20.X.1945 tarihli dosyadaki nota göre teslimat yine elden bırakılmamış ve niha-yet İşletmenin 11 . IX . 1945 tarih 475/1786 sayılı : Vaziyeti etrafiyle mütalâa eden, mesuliyet deruhde eden ve mütaahhidin teslimatını izah ve taahhüdün ifası hakkında kanaat beyan eden ve haiz olduğu hakla tanzim ettiği mukaveleyi icra ve bunun 8 nci maddesindeki mücbir sebebi de yetki ile takdir eden yazısı üzerine mukavelelenin icrasına İşletme devam etmiştir. Hâdiseler bu hususta İşletmeyi tamamen haklı çıkarmıştır.

8. Ormanın mütaahhiden istediği 350 bin lira avansı İdarenin parasından mütaahhit namına yatırmak.

C.) Bu hâdise de vâkıaların tam aksine cereyan etmiştir. Şöyle ki:

Orman İdaresi 12 . III . 1945 tarihli 19517/A - 10 sayılı yazısında revirlere istihsale bağlanabilmesini tebliğ edebilmek için hazırlık yapmak gerektiğini, bunun için de kibrit işletmesi namına tahsis yapılmış olan 20 bin metre-mikâbı tomruk için 354 333 liranın Ziraat Bankasındaki 64/4151 sayılı hesabılarına acele yatırılmasını ve bunun da ancak son teslimattan mahsubunu kabul edebileceklerini bildirmiştir.

Bakanlık bu tezkereyi işletmeye 15 . III . 1945 tarih ve 33340 sayılı yazısıyla intikal ettirmiş ve her hususta ormanla temas edilmesi ve gerekli muamelelerin yapılması tavsiye edilmiştir.

Bundan sonra İdare 19 . III . 1945 tarih ve 144/560 sayılı yazısında: avansa temas kısmında, bu hususu mukavele aktederken düşünmediklerini ve fakat mütaahhitten 150 bin lira gibi büyük bir teminat alındığına göre ayrıca ve ilâveten 354 bin lira avans almağa imkân görmediklerini bildirmişlerdir.

Bu yazıya karşı Bakanlık İşletmeye yolladığı 23 . III . 1945 tarih ve 33697 sayılı yazısında avans hususunda aynen:

(Tomruk tedarikindeki ve revirlerden ihzar ve tesliminde müteamel usuller ve aranızda münakit mukavele hükümleri gözönünde tutularak bu mevzuda karar ve tedbir almak işletmenize ait bir keyfiyettir. İşlerin buna göre ve Orman Umum Müdürlüğüne istenilen paranın yatırılması bir an evvel temin olunarak süratle takibini ehemmiyetle rica ederim.) denmiştir.

Buna karşı 30 . III . 1945 tarih ve 641 sayılı işletmenin Bakanlığa yazdığı tezkerede: Teslimatın sağlanması için avansın yatırıldığı bildirilmiştir. Benim bildiğim malumat ve mesuliyetini taşıdığım emirlerimin seyri budur. Buna rağmen İşletme bu avansı en iyi tedbirlerle yatırmış ve mütaahhidin teslimatı vukubulduka her partide bedelini tediye ederken avansı mahsup etmeğe devam etmiş ve teslimat sonunda Orman idaresinde yatırılmış gayet cüzi bir para kalmıştır. Gerek teminat gerek avans olarak bir müteahhidin ceman yarım milyon yatırması ve ayrıca ormandan her mal aldıkça parasını ödemesi bilmem ki ticari muamelâta kolayca tahakkuk ettirilebilir mi idi. Emirlerim aksine olmakla beraber hâdiseyi insafla tetkike vicdanen de mecbur olduğumuz kanaatındayım.

Netice: Bu hususta verdiğim uzun ve etraflı izahatın tam kanaatinizi temin ettiğine asla şüphe etmiyorum. Bu iş uzağı görerek, dürüst ve İşletme menfatını mutlak surette temin eden bir yolda devam etmiştir. Yolsuzluk ve zarar ihtimali yoktur.

Bu mevzuda da Meclis soruşturmasına mahal olmadığına karar vermenizi dilerim.

C.) Netice ve Yüce Meclisten dileklerim:

Savunmamı, hâdisenin cereyanına ve muhaberatın münderecatına tam sadakat göstererek;

engin bir vicdan huzuriyle yaptım.

Aziz yurdun ve Cumhuriyetin en kudretli varlığı olan Büyük Meclisin, millet ve memleket adına vereceği, her türlü hissiyatın üstündeki âdil kararı bütün vatanın inandığı karar olacaktır.

Beşler Komisyonunun savunmamı; görüşmelerden evvel tetkik buyurduğu zaman kat'î ve müspet vâkıalara müstenit iddialarım da ilgili Bakanlıkça teyidedilince Yüce Kamutayın tam bir huzur içinde kendi kesin takdirine ulaşacağına eminim.

Bu iman ve emniyetle hiçbir hâdisede:

1. Cezai ve mali sorumluluğu mucip bir suç bulunmadığına;
2. Böyle bir suç durumu varsa Bakanlık sıfatiyle bana sirayeti olamayacağına;
3. Nazarı müsamaha ile tetkik buyurulacağına emin olduğum, usul ve eşkâle ait ve mücerret iktisadi ve ticari insiyatifin zaruri kıldığı hatalar varsa bunların suç sayılamayacağına;
4. Kibrit İşletmesinin özel kanununa göre muamelâtındaki tam serbestiye göre sorumluluğun tetkiki icabedeceğine kani olduğumdan:

Herbir hâdiseyi teker teker oya sunarak takdir ve hakkında Meclis soruşturmasına mahal olmadığına yüksek kararınızı ittihaz buyurmanızı en derin saygılarımla arz ve istirham eylerim.

Suat H. Ürgüblü

Eski Gümrük ve Tekel Bakanı
Asmalı sokak No. 70
Bakırköy - İstanbul
Suad H. Ürgüblü